

ภูมิปัญญาผ้าไหมหมักโคลนของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ¹

Local Wisdom Mud Fermented Silk of Ban Siaw Noi Weaving Group,
Ban Lao Subdistrict, Muang District, Chaiyaphum Province

พนารัตน์ เดชกุลทอง² เดือนเพ็ญพร ชัยภักดิ์³ สามารถ สินทร⁴

E-mail: panarat222@hotmail.com, dr.duanpenporn@gmail.com, sinton@cpru.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมหมักโคลนของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคัดเลือกแบบเจาะจง คือ ประธานกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยว น้อยและสมาชิกกลุ่ม รวม 10 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่มย่อย การวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาผ้าไหมหมักโคลนของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จาก การสังเกตเห็นว่าผ้าทอที่สวมใส่ส่วนที่แช่ในน้ำโคลนตมมีสีเข้มขึ้น สีดัดทนนาน และอ่อนนุ่มกว่าเดิม จึงบอกต่อลูกหลานสืบทอดมา จนถึงปัจจุบัน การขั้นตอนการทำผ้าไหมหมักโคลนบ้านเสี้ยวน้อย ประกอบด้วย 1) เตรียมโคลนให้พร้อมสำหรับทำผ้าไหมหมักโคลน 2) นำผ้าไหม ที่ทอเป็นผืนแล้วหมักโคลนขยักกับน้ำเปล่า แล้วนำไปแช่โคลนและขยักให้เข้ากับโคลนอย่างทั่วถึงสม่ำเสมอทั่วทั้งผืน แช่ไว้ประมาณ 1 ชั่วโมง 3) นำผ้าไปต้มในน้ำร้อน อุณหภูมิประมาณ 40 องศา ประมาณ 15 นาที จึงนำผ้าไปล้างน้ำให้สะอาด 4) นำผ้าลงแช่ในน้ำยา ปรับผ้านุ่มผสมครีมขนาดผม อัตราส่วน 1:1 ประมาณ 15-20 นาที 5) นำผ้าตากผึ่งลมพอหมาด แล้วนำผ้าไปรีดให้เรียบ ผ้าไหมหลังจาก หมักโคลนแล้วจะมีความอ่อนนุ่มมากขึ้น สีดัดทน สวมใส่สบาย

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ้าไหมหมักโคลน กลุ่มสตรีทอผ้าไหม

Abstract

The purpose was to study the wisdom of Mud Fermented silk of the Ban Siaw Noi silk weaving Group, Ban Lao Subdistrict, Muang District, Chaiyaphum Province. Group of informants selected by purposive sampling were members of Ban Siaw Noi Silk Weaving Group 10 persons. The instruments used were In-depth Interview form, Observational Record form and Focus Group Discussion. Qualitative data analysis by analyzing content and data triangular. The findings were presented by descriptive analysis.

The results of the study found that Wisdom of the Mud Fermented Cloth of the Ban Siaw Noi Silk Weaving Group are inherited from ancestors, It was noticed that the part of the fabric soaked in the muddy water became darker, lasted longer and was softer, therefore told the descendants inherited to the present. This made Ban Siaw Noi Mud Fermented Cloth famous and popular with consumers. The process of making Ban Siaw Noi Mud Fermented Cloth consists of 1) Prepare the mud for making the mud fermented cloth. 2) Bring silk that has already been woven into a piece that will be fermented in the mud and mix it with water. Then soak the cloth in mud and mash it with the mud evenly throughout the garment, soak it for about 1 hour. 3) Bring the cloth to boil in hot water. The temperature is about 40 degrees, about 15 minutes, wash the clothes thoroughly. 4) Soak the clothes in the fabric softener mixed with hair conditioner 1:1 ratio for 15-20 minutes. 5) Hang the clothes to dry enough to dry. Then bring the cloth to iron to smooth. Silk after fermenting the mud becomes softer, color lasting and comfortable to wear.

Keywords: local wisdom, mud fermented silk, silk weaving group

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างเสริมบนฐานวัฒนธรรมและ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเพิ่มมูลค่าและขีดความสามารถในการแข่งขันของกลุ่มทอผ้าไหมพื้นบ้านในจังหวัดชัยภูมิ

² อาจารย์ประจำสาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

ความเป็นมาของปัญหา

ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มีความค่าและมีประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของสังคมไทย เป็นมรดกที่บรรพบุรุษในอดีตได้สั่งสม สร้างสรรค์ สืบทอด ภูมิปัญญามาอย่างต่อเนื่อง สืบสานเรื่องราวอันทรงคุณค่ามากมาย ส่งผลให้คนในชาติเกิดความรัก ความภาคภูมิใจและร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อกันมาและต่อไปในอนาคต ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่มีความค่าและมีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะภูมิปัญญาการทอผ้า เป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ลูกหลานได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และมีการพัฒนาทอผ้าที่เหมาสมมาใช้ในการทอผ้า เพราะธรรมชาติของมนุษย์ชอบแสวงหาความสุขและความสวยงามอยู่เสมอ จึงคิดหาวัสดุที่เหมาะสมและการผลิตเครื่องนุ่งห่มที่มีคุณภาพดีและสวยงามยิ่งขึ้น เช่น การนำเส้น ไผ่ไหม เส้นฝ้าย ขนแกะ เป็นต้น มาใช้ในการทอผ้าและออกแบบลวดลายให้สวยงาม มีการนำวัตถุดิบจากธรรมชาติมาใช้ย้อมสีให้สวยงาม ซึ่งจะมีความโดดเด่นและแตกต่างกันไปจนเป็นเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น (ทรงพันธ์ วรรณมาศ, 2534) การทอผ้าเป็นภูมิปัญญาของคนไทยที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยผ่านการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง โดยมีผสมผสานกับภูมิปัญญาในแต่ละยุคสมัยของแต่ละท้องถิ่น ทำให้ภูมิปัญญาที่มีความค่าเหล่านี้มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน ล้วนเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากวิถีการดำเนินชีวิตด้านการเกษตรกรรมของคนไทยในอดีตที่ต้องใช้ปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต เช่น การทำนา เลี้ยงสัตว์ ปลูกฝ้าย ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทอผ้าจากเส้นใยฝ้ายและไหม การทอผ้าในอดีตสำหรับเป็นเครื่องนุ่งห่มและของใช้ในครัวเรือน ปัจจุบันการทอผ้าได้พัฒนาจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นและสร้างรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ได้เป็นอย่างดี อาทิ เช่น ผ้าแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์ ผ้ากาบบัว จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น (ประภาศรี ถนอมธรรม, 2557) นอกจากการรู้จักเลือกใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติมาใช้ในการย้อมผ้า เช่น ส่วนต่างๆ ของพืช หรือสัตว์ เช่น ครั่ง มนุษย์ยังรู้จักสังเกตและเลือกใช้สารช่วยย้อมจากธรรมชาติมาช่วยในการย้อมสี (มอร์แดนท์ธรรมชาติ) ทำให้สีย้อมติด เช่น น้ำโคลน นอกจากจะช่วยให้สีติดทนแล้ว ผ้าจะมีความนุ่มมากขึ้น หลังหมักด้วยโคลน (โอโนดาคะ รัชเวทย์ และเจษฎาพล กิตติพัฒน์วิทย์, 2561)

บ้านเสี้ยวน้อย หมู่ 1 ตำบลบ้านเล่า อำเภอมะนัง จังหวัดชัยภูมิ เป็นชุมชนที่มีการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากบรรพบุรุษมา ยาวนานมากร้อยปี มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหมจำหน่ายเป็นรายได้เสริม เป็นหมู่บ้านที่มีการนำทุนทางสังคมโดยเฉพาะทุนด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน วิสัยทัศน์หมู่บ้านคือ “ผ้าไหมดี มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง แหล่งน้ำสมบูรณ์ เพิ่มพูนพัฒนาที่ยั่งยืน พลิกฟื้นเศรษฐกิจพอเพียง” ได้รับคัดเลือกจากจังหวัดชัยภูมิเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวไหม ผ่านการคัดเลือกเข้าประกวดหมู่บ้านตัวอย่างการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ประจำปี 2559 ระดับประเทศ ปี พ.ศ. 2560 เข้ารับการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมนครชัยรินทร์ โดยกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อยได้สืบสานการทอผ้าจากบรรพบุรุษและดำเนินกิจกรรมด้านการผลิตหม่อนไหมครบวงจร ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ที่สร้างชื่อเสียงของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย ได้แก่ ผ้าไหมหมักโคลน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จากในอดีตชาวบ้านที่ไปทำนาสังเกตเห็นว่าผ้าถุงส่วนที่แช่น้ำโคลนเมื่อนำมาซักให้สะอาดแล้วจะมีลักษณะอ่อนนุ่มมากกว่าตอนที่ยังไม่แช่น้ำโคลน เนื้อผ้าแน่น มีน้ำหนักดี สีติดทนนาน และสวมใส่สบายผิว จึงได้ถ่ายทอดภูมิปัญญานี้แก่ลูกหลานและสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ทำให้ผ้าไหมหมักโคลนบ้านเสี้ยวน้อยมีชื่อเสียง ได้รับความนิยมนจากผู้บริโภค และเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม การทำผ้าไหมหมักโคลนในปัจจุบันได้มีการประยุกต์จากภูมิปัญญาดั้งเดิมจากที่เคยนำผ้าทอเป็นผืนไปแช่หมักโคลนที่นำมาจากจากบ่อน้ำหรือสระน้ำธรรมชาติที่มีดินโคลนสีดำ โดยแม่มาลา วรรณพงษ์ ประธานกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย ได้มีการทำบ่อโคลนขึ้นมาสำหรับนำผ้ามาหมักแช่โคลน สามารถเทียบย่ำให้ผ้าหมักคลุกเคล้ากับโคลนได้ดียิ่งขึ้น โดยบ่อโคลนที่สร้างขึ้นมานี้จะนำควายที่เลี้ยงไว้มานอนแช่เหมือนเป็นบวก(ปลัก) ควาย ควายจะนอนแช่ปลักรวมทั้งอุจจาระปัสสาวะลงในบ่อด้วย จนโคลนเป็นเลนมีสีเทาเข้มหรือสีดำ สามารถนำผ้ามาหมักในบ่อได้โดยตรง นอกจากนี้ยังสามารถนำโคลนจากบ่อมาใช้ทำผ้าไหมหมักโคลนที่บ้าน ผ้าไหมหลังจากที่หมักโคลนแล้วจะมีความนุ่มมากขึ้น สีติดทน เนื้อแน่น สวมใส่สบายผิว ซึ่งการทำผ้าไหมหมักโคลนจากการทำบ่อหมักโคลน ยังมีความจำเป็นต่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการทำผ้าไหมหมักโคลน เพื่อเผยแพร่สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนต่อไป

จากความโดดเด่นและอัตลักษณ์ผ้าไหมหมักโคลน ส่งผลให้ชุมชนได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว นักข่าว นักวิชาการ นักศึกษา นักวิจัย นักท่องเที่ยว และผู้บริโภครวมไปทั้งสิ้น ได้เดินทางเข้ามาในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเยี่ยมชมกลุ่มทอผ้า บ่อโคลน ชมการทำผ้าไหมหมักโคลน เลือกรื้อผ้าไหมหมักโคลนและผลิตภัณฑ์อื่นๆ ของกลุ่มและชุมชน และกลายเป็นจุดขายสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชน ส่งผลต่อรายได้และเศรษฐกิจของชุมชนได้เป็นอย่างดี จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาภูมิปัญญาการทำผ้าไหมหมักโคลนของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย การศึกษาครั้งนี้จะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้เพื่อการสร้างอัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน พัฒนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมหมักโคลนของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอมะนัง จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลหลัก เลือกแบบเจาะจงจากสมาชิกกลุ่มทอผ้าที่มีประสบการณ์ในการทำผ้าไหมหมักโคลน ดังนี้

1) ประธานกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย 2) สมาชิกกลุ่มทอผ้าและเครือข่ายที่มีประสบการณ์ในทอผ้าไหมอย่างน้อย 10 ปี จำนวน 10 คน

พื้นที่ดำเนินการวิจัย ดำเนินการที่ ศูนย์เรียนรู้กลุ่มอาชีพทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายและการสังเกตจากการปฏิบัติการทำผ้าไหมหมักโคลน โดยใช้เครื่องมือวิจัย ดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นแบบไม่มีโครงสร้าง แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

2.1.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย

2.1.2 องค์ความรู้และประสบการณ์ในการทำผ้าไหมและการสืบทอดภูมิปัญญาการทำผ้าไหมหมักโคลน

2.2 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นแบบสังเกตเกี่ยวกับการทำผ้าไหมหมักโคลน

2.3 การสร้างและหาคคุณภาพเครื่องมือวิจัย ดำเนินการดังนี้

2.3.1 ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3.2 ศึกษาบริบททั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาการทำผ้าไหมหมักโคลน

ของชุมชน

2.3.3 จัดทำแบบสังเกตเกี่ยวกับการทำผ้าไหมหมักโคลน

2.3.4 จัดทำแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาการทำผ้าไหมหมักโคลน

2.3.5 นำแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่มย่อยให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการผลิตผ้าไหมมัดหมี่

จากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ เพื่อให้การตั้งคำถามสอดคล้องและตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

2.3.6 ปรับและแก้ไขแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการประสานกับกลุ่มเป้าหมายและผู้เกี่ยวข้องไม่เป็นทางการพร้อมนัดหมายวันเวลาในการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล และทำหนังสือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิเพื่อมอบให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามเครื่องมือวิจัย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทชุมชนและภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมหมักโคลน ดังนี้

3.1 สังเกตบริบททั่วไปของชุมชนและสภาพพื้นที่การทำผ้าไหมหมักโคลน

3.2 สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย เกี่ยวกับองค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำผ้า การสืบทอดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผ้าไหมหมักโคลน และผลิตภัณฑ์ผ้าไหมหมักโคลนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยตรงและการสัมภาษณ์เพิ่มเติมทางโทรศัพท์

3.3 สนทนากลุ่มย่อย ความรู้เกี่ยวกับการผลิตผ้าไหมหมักโคลนและสรุปองค์ความรู้การทำผ้าไหมหมักโคลน

3.4 สังเกตแบบมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการทำผ้าไหมหมักโคลน ณ ศูนย์เรียนรู้กลุ่มอาชีพทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย

3.5 สังเกตและบันทึกขั้นตอนการทำผ้าไหมหมักโคลน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

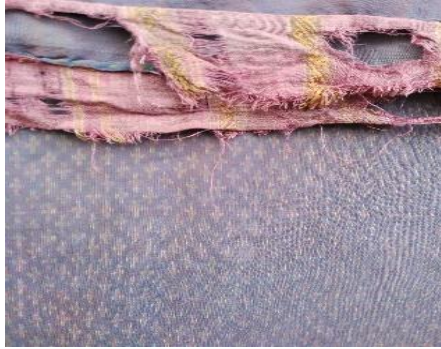
ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลและความเชื่อถือได้ของข้อมูล และค้นพบ โดยเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) เพื่อให้เกิดการอ้างอิง เชื่อมโยง และความสัมพันธ์สอดคล้องกันของข้อมูลจากต่างข้อมูลและต่างวิธีการ ซึ่งจะเสริมผลการวิเคราะห์ให้มีความเที่ยงตรงและมีความเชื่อมั่น (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์ (2555)

ผลการวิจัย

1. ความเป็นมาของภูมิปัญญาผ้าไหมหมักโคลนบ้านเสี้ยวน้อย

ผลการวิจัยพบว่าบ้านเสี้ยวน้อย เป็นชุมชนที่มีการสืบทอดภูมิปัญญาการทำผ้าไหมมาจากบรรพบุรุษมาช้านาน กว่า 200 ปี โดยพบว่ามีผ้าไหมบางผืนที่เป็นมรดกตกทอดมาถึงลูกหลานมีอายุเกือบ 200 ปี เช่น ผ้าไหมมัดหมี่ลายหมากจับ ซึ่งเป็นมรดกที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุของแม่มาลา วรรณพงษ์ ประธานกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย เป็นผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติที่ยังมองเห็นลายมัดหมี่ได้ชัดเจน ถือได้ว่าเป็นผ้าไหมมัดหมี่ที่เก่าแก่ที่สุดของบ้านเสี้ยวน้อย

ปัจจุบันลายผ้าไหมมัดหมี่ส่วนใหญ่จะทอดตามแบบลายผ้าโบราณของชุมชน ซึ่งเป็นลายที่ได้แรงบันดาลใจจากสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวในชีวิตประจำวัน ความเชื่อทางศาสนา รวมทั้งลายประยุกต์ ได้แก่ ลายฟองน้ำ ลายโคมห้า ลายโคมเจ็ด ลายขอ หมี่คั่น หมี่ขาเป็ย ลายข้าวหลาม ลายแมงมุม ลายนาค หมี่คั่นขอนารี และลายที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบัน คือ ลายขอเจ้าฟ้าสิริวัณณวรีฯ ภูมิปัญญาการทอผ้าในอดีตได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ทั้งด้านการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทอผ้า การย้อมสีธรรมชาติ และสีเคมี โดยการนำภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนมาประยุกต์ในการทำผ้าไหมหมักโคลน จนสร้างชื่อเสียงและได้รับความนิยมจากผู้บริโภค

ภาพที่ 1 ผ้าไหมมัดหมี่โบราณลายหมากจับ
ที่มา : ภาพถ่ายโดย พนารัตน์ เดชกุลทอง

ภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนบ้านเสี้ยวน้อย ได้มีการสืบทอดและพัฒนาจนเป็นผ้าไหมหมักโคลนที่มีชื่อเสียง เริ่มมาจากวิถีชีวิตของชาวบ้านในอดีตทุกคนจะทอผ้าไว้สวมใส่เองและสำหรับครอบครัว เช่น ใส่ในชีวิตประจำวัน การทำนา ทำไร่ นอกจากนี้ยังมีการทำเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับการทำมาหากิน เช่น แห สวิง โดยจะใช้เชือกสีขาวย เอ็น หรือป่าน มาสานเป็นแหหรือสวิงสำหรับจับสัตว์น้ำ แต่เมื่อเอาลงไปใต้น้ำแล้ววัสดุที่มีสีขาวยทำให้สัตว์น้ำมองเห็นง่ายและหนีไป จึงจับสัตว์น้ำได้น้อย แต่ชาวบ้านเริ่มสังเกตเห็นว่าเมื่อนำแหหรือสวิงไปใช้บ่อยๆ จะทำให้มีสีเข้มขึ้นหรือกลายเป็นสีดำคล้ายสีของโคลนตมและจับสัตว์น้ำได้มากขึ้น ชาวบ้านบางคนแก้ปัญหาโดยนำแหหรือสวิงไปย้อมมะเกลือซึ่งทำให้ได้สีดำ และเมื่อนำไปใช้นอกจากจะได้จับสัตว์น้ำได้มากขึ้นแล้วยังพบว่าสีย้อมจะเข้มนมากขึ้นและสีติดทนนาน แหหรือสวิงมีความอ่อนนุ่มมากขึ้นไม่แข็งกระด้างเหมือนก่อนแช่น้ำโคลน นอกจากนี้ยังสังเกตเห็นว่าผ้าทอที่สวมใส่ในการทำนาและแช่อยู่ในน้ำโคลนทุกวัน เมื่อนำมาซักล้างพบว่าผ้าจะนุ่มกว่าก่อนแช่น้ำโคลน มีสีเข้มขึ้น มีน้ำหนัก และสวมใส่สบายผิว สีติดแน่นล้างไม่ออก จึงได้ลองนำผ้าที่ทอเป็นผืนและย้อมสีธรรมชาติแล้วไปแช่หมักน้ำโคลน พบว่าผ้าทอจะอ่อนนุ่มมากขึ้น ติดสีย้อมดีและสีเข้มมากขึ้น จึงได้มีการบอกต่อภูมิปัญญาการทำผ้าหมักโคลนแก่ลูกหลาน และมีการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนมาถึงปัจจุบัน

การทำผ้าหมักโคลนมีขั้นตอนที่ยุ่งยากเพิ่มเติมจากการทอผ้าไหมมัดหมี่ทั่วไป กล่าวคือต้องมีแหล่งโคลนที่เหมาะสมสำหรับทำผ้าหมักโคลน ซึ่งภูมิปัญญาที่บอกเล่าจากบรรพบุรุษ คือต้องเป็นโคลนจากบ่อหรือสระน้ำเก่าแก่และมีอายุอย่างน้อย 100 ปีขึ้นไป มีพีชพรรณน้ำขึ้นหนาแน่นมานาน เช่น บัว จอก แหน เป็นต้น โคลนต้องมีลักษณะเป็นสีดำหรือเทาเข้มจึงจะเหมาะสมสำหรับทำผ้าหมักโคลน บ้านเสี้ยวน้อยมีสระน้ำเก่าแก่ คือ หนองแสง

ภาพที่ 2 บ่อโคลนสำหรับทำผ้าหมักโคลน
ที่มา : ภาพถ่ายโดย พนารัตน์ เดชกุลทอง

จากความยุ่งยากดังกล่าว การทำผ้าหมักโคลนในอดีตจะใช้เฉพาะในครัวเรือน หรือเป็นของฝากญาติพี่น้อง ต่อมานางมาลา วรณพงษ์ ประธานกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย ซึ่งได้สืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมจากบรรพบุรุษมานานกว่า 50 ปี โดยเฉพาะภูมิปัญญาการทำผ้าหมักโคลนที่ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จากประสบการณ์ในการทำผ้าหมักโคลนและทดลองทำผ้าหมักโคลนจากแหล่งโคลนต่างๆ ในที่สุดจึงได้ทำบ่อโคลนเล็กๆ ในบริเวณทุ่งนาท้ายหมู่บ้าน โดยทำเป็นปลักโคลนให้ควายลงไปนอนเล่นคลุกโคลน อูจจาระและปัสสาวะในบ่อโคลน มีเศษใบไม้แห้งในบ่อจนเน่า จนกลายเป็นบ่อโคลนเลนสีเทาเข้ม และทดลองนำผ้าไหมลงไปหมักโคลนในบ่อ ซึ่งพบว่าผ้าไหมจะเหนียวมากกว่าก่อนหมักโคลน สีละมุนตาสวยงาม และสีติดแน่นทนนาน เมื่อนำไปใช้และซักหลายครั้งสียังติดแน่นและไม่ตกสี สวมใส่สบายผิว จึงได้นำภูมิปัญญาการทำผ้าหมักโคลนมาใช้ในการเพิ่มมูลค่าแก่ผ้าทอ และพัฒนาเทคนิคการทำผ้าไหมหมักโคลนจากบ่อโคลนที่สร้างขึ้น จนสร้างชื่อเสียง สร้างรายได้แก่ผู้ผลิตและชุมชนเป็นอย่างดี ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมแหล่งผลิตผ้าไหมหมักโคลน มีการศึกษาดูงานของผู้สนใจอย่างต่อเนื่อง

จากการทำบ่อหมักโคลนเล็กๆ และประสบความสำเร็จในการทำผ้าหมักโคลน จึงได้ขยายผลอบรมให้ความรู้เพื่อเป็นแนวทางแก่สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมและเครือข่าย รวมทั้งชาวบ้านในชุมชนได้นำไปทำบ่อหมักโคลนในพื้นที่ของตัวเอง ซึ่งสะดวกสำหรับทำผ้าหมักโคลน เนื่องจากการทำผ้าหมักโคลนที่ได้ผลดีจะต้องหมักโคลนที่บ่อโดยตรง และสามารถนำผ้าลงหมักในบ่อโคลนได้ครั้งละหลายผืน แต่ในบางโอกาสที่ไม่สะดวกในการทำผ้าหมักโคลนโดยตรงที่บ่อโคลน เช่น ในฤดูฝน หรือเพื่อการสาธิต ฝึกอบรม สามารถนำโคลนจากบ่อมาใช้ทำผ้าหมักโคลนที่กลุ่มทอผ้าหรือสถานที่อื่นๆ ได้ตามต้องการ ซึ่งเป็นการประยุกต์จากในอดีตการทำผ้าหมักโคลนต้องนำโคลนจากบ่อหรือสระน้ำเก่าแก่และมีอายุอย่างน้อย 100 ปีขึ้นไป กระบวนการทำผ้าหมักโคลนโดยนำผ้าลงหมักคลุกโคลนที่บ่อโคลนโดยตรงจะทำให้ผ้าเหนียวมากกว่า การทำผ้าไหมหมักโคลนของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น และได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนใหม่บ้านเสี้ยวน้อย

ภาพที่ 2 บ่อโคลน พร้อมทำผ้าหมักโคลน
ที่มา : ภาพถ่ายโดย พนารัตน์ เดชกุลทอง

ภาพที่ 3 การทำผ้าหมักโคลนที่บ่อโคลน
ที่มา : ภาพถ่ายโดย พนารัตน์ เดชกุลทอง

2. กระบวนการผลิตผ้าไหมหมักโคลนบ้านเสี้ยวน้อย (กรณีนำโคลนมาหมักผ้าที่บ้าน) มีกระบวนการดังนี้

2.1 เตรียมโคลนสำหรับทำผ้าหมักโคลนให้มีปริมาณพอเหมาะสำหรับทำผ้าหมักโคลน โดยนำโคลนจากบ่อโคลนมาผสมกับน้ำบ่อหรือน้ำประปาให้เหลวพอที่จะกรองด้วยตาข่ายมุ้งไนลอนสีฟ้า เพื่อกรองเอาเศษใบไม้ ก้อนดินหรือกรวดเล็กๆ รวมทั้งเศษขยะต่างๆ ออกให้หมด เหลือเฉพาะเนื้อโคลนละเอียดและน้ำโคลนผสมกับน้ำอัตราส่วน 1:1 ให้มีลักษณะคล้ายกับโคลนที่บ่อโคลน การนำโคลนจากบ่อมาทำผ้าหมักโคลนแบบนี้ จะต้องเตรียมให้มีปริมาณที่พอเหมาะกับจำนวนผ้าที่นำมาหมักโคลนได้อย่างทั่วถึง และสามารถใช้น้ำประปาหรือน้ำบ่อในการทำผ้าไหมหมักโคลน

2.2 เตรียมผ้าไหมมัดหมี่ที่ต้องการทำผ้าหมักโคลน โดยใช้ผ้าไหมมัดหมี่ที่ทอเป็นผืนและย้อมด้วยสีเคมี ผ้าไหมที่จะหมักโคลนจะไม่ใช้โทนสีอ่อน เช่น สีฟ้า สีชมพู เป็นต้น ซึ่งผ้าไหมที่ทอเสร็จใหม่ๆ จะแข็งกระด้างและไม่เรียบลื่น นำผ้าไหมที่จะหมักโคลนไปขย่ำเบาๆ กับน้ำเปล่าให้เปียกทั่วทั้งผืน แล้วจึงนำไปแช่หมักในน้ำโคลนที่เตรียมไว้ ใช้มือขย่ำผ้าไหมโดยออกต้องออกแรงเพื่อขย่ำผ้าไหมให้คลุกเคล้าโคลนอย่างทั่วถึงทั้งผืน ถ้าภาชนะที่ใช้มีความแข็งแรงอาจใช้เท้าเหยียบขย่ำซึ่งจะช่วยให้ผ้าคลุกเคล้ากับน้ำโคลนอย่างทั่วถึงสม่ำเสมอทั่วทั้งผืน ขย่ำผ้ากับน้ำโคลนประมาณ 5 นาที หรือจนเห็นว่าผ้าคลุกเคล้ากับโคลนทั่วถึงดีแล้ว หลังจากนั้นจึงแช่ผ้าหมักโคลนไว้ประมาณ 1 ชั่วโมง ก่อนนำผ้าไปต้ม

ภาพที่ 4 กรองเศษใบไม้ออก
ที่มา : ภาพถ่ายโดย พนารัตน์ เดชกุลทอง

2.3 นำผ้าที่แช่หมักโคลนครบเวลา 1 ชั่วโมงแล้ว ไปต้มในน้ำร้อน อุณหภูมิประมาณ 40 องศา ระหว่างต้มให้ใช้ไม้พายคน และพลิกกลับผ้าไปมาตลอดเวลา เพื่อให้ผ้าสัมผัสน้ำร้อนอย่างทั่วถึง ใช้เวลาต้มประมาณ 15 นาที จึงนำผ้าไปล้างน้ำโคลนออกให้สะอาด ส่วนใหญ่จะนำผ้าหมักโคลนไปล้างในสระน้ำธรรมชาติสาธารณะซึ่งมีความสะดวกและสามารถล้างให้สะอาดง่าย แต่ถ้าผ้าที่ทำมีจำนวนน้อยสามารถใช้น้ำประปาล้างได้

ภาพที่ 5 แช่ผ้าในน้ำโคลน
ที่มา : ภาพถ่ายโดย พนารัตน์ เดชกุลทอง

ภาพที่ 6 ต้มผ้าหลังหมักโคลน
ที่มา : ภาพถ่ายโดย พนารัตน์ เดชกุลทอง

ภาพที่ 7 ล้างผ้าให้สะอาด
ที่มา : ภาพถ่ายโดย พนารัตน์ เดชกุลทอง

2.4 หลังจากล้างผ้าหมักโคลนจนสะอาดดีแล้ว นำผ้าไปแช่ในน้ำซึ่งมีส่วนผสมของน้ำยาปรับผ้านุ่มกับครีมขวดผม (ยี่ห้ออะไรก็ได้) อัตราส่วน 1:1 แช่ผ้าให้เข้ากับน้ำอย่างทั่วถึง แช่ไว้ประมาณ 15-20 นาที

สูตรการทำน้ำแช่ผ้าหมักโคลนซึ่งมีส่วนผสมของน้ำยาปรับผ้านุ่มกับครีมขวดผม (ยี่ห้ออะไรก็ได้) อัตราส่วน 1:1 นี้ นางมาลา วรณพงษ์ ประธานกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย เป็นผู้คิดสูตรและทดลองใช้แล้วพบว่าช่วยทำให้ผ้านุ่มและมีกลิ่นหอมจึงถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกกลุ่มทอผ้า

2.5 หลังจากแช่ผ้าครบเวลาที่กำหนดแล้ว นำผ้าขึ้นโดยไม่บิดผ้า และนำไปผึ่งตากลม ไม่ควรตากผ้าโดนแสงแดด ตากผ้าให้พอหมาดๆ ก่อนจะนำไปรีด

2.6 นำผ้าที่ตากพอหมาดๆ แล้ว ไปรีดให้เรียบ เทคนิคการรีดผ้าไหมหมักโคลนให้เรียบลื่น จะต้องรีดขณะที่ผ้าหมาดและค่อนข้างเปียก และเตารีดที่ใช้จะมีลักษณะค่อนข้างหนักมากกว่าเตารีดทั่วไป และรีดโดยใช้ไฟแรงจะทำให้รีดผ้าได้เรียบโดยไม่ต้องใช้น้ำยารีดผ้าเรียบมาฉีดก่อนรีด ซึ่งการรีดแบบนี้เป็นเทคนิคเฉพาะในการรีดผ้าไหมหมักโคลนของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย

ภาพที่ 8 แช่ผ้าในน้ำยาปรับผ้านุ่มผสมครีมขวดผม
ที่มา : ภาพถ่ายโดย พนารัตน์ เดชกุลทอง

ภาพที่ 9 ตากผ้าในที่ร่มพอหมาด
ที่มา : ภาพถ่ายโดย พนารัตน์ เดชกุลทอง

ภาพที่ 10 รีดผ้าไหมหมักโคลนให้เรียบ
ที่มา : ภาพถ่ายโดย พนารัตน์ เดชกุลทอง

ภาพที่ 11 ผ้าไหมหมักโคลนที่รีดเสร็จแล้ว
ที่มา : ภาพถ่ายโดย พนารัตน์ เดชกุลทอง

ภาพที่ 12 ผ้าไหมหมักโคลนของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย
ที่มา : ภาพถ่ายโดย พนารัตน์ เดชกุลทอง

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่าภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย ได้สืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมจากบรรพบุรุษมายาวนาน มีการรวมกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหม ผลิตผ้าไหมแบบครบวงจรตั้งแต่การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม สาวไหม และทอเป็นผืนผ้าไหมลวดลายต่างๆ ทั้งลายโบราณและลายประยุกต์ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สร้างรายได้แก่สมาชิกกลุ่มทอผ้าและชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะภูมิปัญญาผ้าไหมหมักโคลนในอดีตได้นำโคลนจากบ่อธรรมชาติมาทำผ้าหมักโคลนสำหรับใช้ในครัวเรือน จากการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าไหมหมักโคลนและประสบการณ์ของประธานกลุ่มฯ ที่ได้ทดลองทำผ้าหมักโคลนจากแหล่งโคลนต่างๆ และได้มีการประยุกต์ทำบ่อโคลนเล็กๆ ในบริเวณทุ่งนา เพื่อความสะดวกในการทำผ้าหมักโคลน โดยนำดินโคลนจากบ่อที่เก่าแก่ของชุมชน เช่นโคลนจากหนองแสง นำมาใส่ลงไ้รวมกับเศษใบไม้หมักไว้ให้เน่าเป็นเลนโคลนตามลักษณะคล้ายปลักโคลน และนำควายที่เลี้ยงไว้มาอนเล่นคลุกโคลนในบ่อจนกลายเป็นบ่อโคลนเลนสีเทาเข้มจนเกือบดำ และทดลองนำผ้าไหมที่ทอเป็นผืนแล้วลงไปหมักโคลนในบ่อพบว่าโคลนมีความเหมาะสมในการทำผ้าหมักโคลนได้ดี ทำให้ผ้านุ่ม สีเข้มขึ้นและติดทน สวมใส่สบาย โคลนเป็นสารช่วยย้อมธรรมชาติช่วยในการย้อมสี ซึ่งลักษณะโคลนที่มีสีเทาเข้มจนเกือบดำแสดงว่าธาตุเหล็กปริมาณมาก ปริมาณเหล็กในโคลนมีผลต่อการหมักผ้า ดังเช่นงานวิจัยของอินดาศ์ รัชเวทย์ และเจษฎาพล กิตติพัฒน์วิทย์ (2561) ศึกษาแหล่งโคลนจาก 3 แหล่ง คือจากภูโคลน จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และจาก อำเภอศรีสัชชาลัย จังหวัดสุโขทัย พบว่าโคลนจากแม่ฮ่องสอนมีสีเข้มมากที่สุด มีปริมาณเหล็กมากที่สุด และเป็นโคลนที่มีคุณภาพดีที่สุด การทำผ้าหมักโคลนทำให้ผืนผ้านุ่มมากขึ้นเนื่องจากโคลนจะไปทำให้พันธะระหว่างเส้นใยลดลงแต่ผ้ายังมีความคงทนต่อการซักได้ดี ที่ทำผ้าหมักโคลนได้ดี สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของนวลใจ โคตรแสง และคณะ (2556) พบว่า โคลนจากหนองดินจี่มีสีเทาเข้ม เนื้อละเอียด เมื่อนำมาหมักผ้าแล้วย้อมด้วยสีธรรมชาติจะทำให้ผ้าฝ้ายติดสีทน สีไม่ตก ไม่ซีดจางง่าย และทนต่อการซักล้าง อีกทั้งการหมักโคลนทำให้เนื้อผ้านุ่ม มีน้ำหนักดี และสวมใส่สบาย การนำผ้าไหมลงหมักโคลนที่บ่อโคลนโดยตรงและการเหยียบย่ำผ้าไหมในโคลนจะทำให้โคลนเข้าไปในผ้าได้ทั่วถึงมากกว่าการใช้มือจึงทำผ้าจะนุ่มมากกว่า การทำผ้าหมักโคลนของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อยที่มีการประยุกต์ทำบ่อหมักโคลนเล็กๆ สำหรับนำผ้าลงหมักที่บ่อโคลนโดยตรงจะแตกต่างจากการทำผ้าหมักโคลนของที่อื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะนำโคลนจากบ่อมาทำผ้าหมักโคลนที่กลุ่มทอผ้า เช่น อีสริย์ นรเศรษฐาภรณ์ (2561) ศึกษาเรื่อง การสวงรักษาผ้าหมักโคลน บ้านนาต้นจั่น อำเภอศรีสัชชาลัย จังหวัดสุโขทัย ขั้นตอนของกระบวนการหมักโคลนเริ่มจากการตากโคลนจากบ่อหรือบึงบริเวณทุ่งนาที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น แล้วจึงกรองโคลนด้วยผ้าขาวบาง เพื่อแยกเศษไม้หรือผงไม้ออก จากนั้นนำผ้าที่ทอเสร็จแล้วใส่ลงในโองหมักโคลน รวมทั้งการศึกษาริวิจัยของนวลใจ โคตรแสง และ คณะ (2556) เรื่องรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายหมักโคลนย้อมสีธรรมชาติโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาบ้านหนองน้อย ตำบลสงเปลือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ โคลนที่ใช้หมักเส้นฝ้ายนำมาจากหนองดินจี่ โดยการนำโคลนมาผสมกับน้ำพอประมาณ ทำให้เป็นเนื้อเดียวกัน แล้วกรองเอาเศษหิน ดิน เปลือกหอยออก เอาเฉพาะส่วนที่เป็นโคลนละเอียด แล้วพักไว้รอหมักกับผ้าฝ้ายต่อไป

การทำผ้าไหมหมักโคลนของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อยจะใช้ผืนผ้าไหมที่ย้อมด้วยสีเคมีซึ่งเป็นที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ในการย้อมผ้าและได้รับคำแนะนำจากศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ชัยภูมิ แล้วจึงนำผ้าไหมมาหมักโคลน เมื่อนำมาย้อมโคลนตามกระบวนการแล้วจะทำให้สีติดแน่น สีเข้มสวยงามละมุนตา ไม่ตกสี ฝ้านุ่มมากกว่าก่อนหมักโคลน สวมใส่สบายผิว บ้านเสี้ยวน้อยเป็นชุมชนที่สืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมมาจากบรรพบุรุษ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผ้าไหมโดยนำภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนมาประยุกต์ใช้ เช่น เทคนิคการทำบ่อหมักโคลน นอกจากนี้การนำครีมนวดผมมาผสมกับน้ำยาปรับผ้านั้น เกิดจากความคิดของประธานกลุ่มฯ ที่เห็นว่าครีมนวดผมหรือครีมนำรุงที่ใช้หลังสระผม ช่วยทำให้ผมนุ่มลื่นเป็นเงางาม ทำให้ผมแลดูมีสุขภาพดี ซึ่งเส้นผมมีองค์ประกอบหลักเป็นโปรตีน เส้นไหมที่นำมาผลิตผ้าไหมก็เป็นโปรตีนชนิดหนึ่ง จึงคิดว่าการนำครีมนวดผมมาผสมกับน้ำยา

ปรับผ่านุ่ม น่าจะช่วยให้ผ้าไหมนุ่มลื่น เป็นเงางาม ได้เช่นเดียวกัน จึงได้ทดลองนำครีมพรมมาผสมกับน้ำยาปรับผ่านุ่ม จนพบอัตราส่วนที่เหมาะสมคือ ใช้น้ำยาปรับผ่านุ่ม 1 ส่วน ผสมกับครีมพรม 1 ส่วน จึงถือได้เป็นเทคนิคเฉพาะที่ทำให้ผ้าไหมหมักโคลนของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย ผ้าไหมหมักโคลนบ้านเสี้ยวน้อยสร้างชื่อเสียงได้รับความนิยมนอกจากผู้บริโภค และสามารถจำหน่ายได้ในราคาที่สูงกว่าผ้าไหมที่ไม่ได้หมักโคลน จึงขยายผลให้สมาชิกกลุ่มทอผ้าและเครือข่ายได้นำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

การทำบ่อหมักโคลนเล็กๆ สำหรับทำผ้าหมักโคลน เป็นจุดเด่นที่ทำให้นักท่องเที่ยว นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา นักข่าว และประชาชนทั่วไป มีความสนใจเดินทางเข้าไปศึกษาดูงาน ชมการสาธิตการหมักโคลนที่บ่อหมักโคลน รวมทั้งทดลองลงไปยังผ้าไหมหมักโคลนในบ่อด้วยตนเอง จึงนับได้ว่าภูมิปัญญาผ้าไหมหมักโคลนของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย ที่มีการประยุกต์ทำบ่อหมักโคลน สร้างรายได้แก่ผู้ผลิตและชุมชนได้เป็นอย่างดี บ้านเสี้ยวน้อยเป็นหมู่บ้านที่มีการผลิตผ้าไหมครบวงจร และได้รับการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมนครชัยบุรินทร์

สรุปผลการวิจัย

ภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อยมีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จากในอดีตสังเกตเห็นว่าผ้าส่วนที่แช่ในน้ำโคลนดมมีสีเข้มขึ้น สีดืดทนมาน อ่อนนุ่มมากกว่าเดิม จึงทำให้สวมใส่สบายผิว จึงมีการนำโคลนที่มีสีดำหรือสีเทาเข้มจากบ่อน้ำเก่าแก่มาทำผ้าหมักโคลน ในอดีตจะใช้ฝ้ายย้อมสีธรรมชาติไปทำให้ผ้าหมักโคลน ผ้าจะมีความนุ่มมากขึ้น สีดืดทนม จึงได้บอกต่อภูมิปัญญาแก่ลูกหลานและสืบทอดต่อกัน ถึงปัจจุบันมีการประยุกต์ทำบ่อหมักโคลนสามารถนำผ้าลงหมักโคลนในบ่อได้โดยตรง โดยจะใช้ผ้าไหมมัดหมี่ทอเป็นผืนและย้อมสีเคมีสำหรับทำผ้าหมักโคลน หลังหมักโคลนแล้วผ้าจะมีความนุ่มมากขึ้น สีเข้มละมุนตา ผ้าไหมหมักโคลนบ้านเสี้ยวน้อยมีชื่อเสียง ได้รับความนิยมนอกจากผู้บริโภค กระบวนการทำผ้าหมักโคลนบ้านเสี้ยวน้อย ประกอบด้วย การเตรียมน้ำโคลนให้พร้อมสำหรับทำผ้าหมักโคลน 2) นำผ้าไหมที่จะหมักโคลนแช่กับน้ำเปล่าให้ชุ่ม แล้วจึงนำไปแชโคลนและช่วยให้เข้ากับโคลนอย่างทั่วถึงสม่ำเสมอทั่วทั้งผืน แชไว้ประมาณ 1 ชั่วโมง 3) นำผ้าไปต้มในน้ำร้อน อุณหภูมิประมาณ 40 องศา ประมาณ 15 นาที นำผ้าไปล้างน้ำให้สะอาด 4) นำผ้าลงแช่ในน้ำยาปรับผ่านุ่มผสมครีมพรม ประมาณ 15-20 นาที 5) นำผ้าตากผึ่งลมพอหมาด 6) นำผ้าไปรีดให้เรียบ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 กลุ่มทอผ้าและเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานวัฒนธรรม สามารถนำผลการวิจัยไปสู่การวางแผนการพัฒนาบุคคลากร พื้นที่และผลิตภัณฑ์ เช่น การจัดการกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดการท่องเที่ยวชุมชน การจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

1.2 นางอค์ความรู้ค้นพบไปการสร้างเอกสาร สื่อออนไลน์ หลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการดำเนินการวิจัยโดยนำหลักการและแนวคิดเชิงการทดสอบทางวิทยาศาสตร์มาพัฒนาผ้าไหมหมักโคลนเพื่อนำไปสู่ความเป็นมาตรฐานทั้งผลิตภัณฑ์ผ้าทอและโคลนที่นำมาใช้ในการหมักผ้า

เอกสารอ้างอิง

ทรงพันธ์ วรรณมาศ. (2534). *ผ้าไทยลายอีสาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

นวลใจ โคตรแสง และคณะ. (2556). *รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายหมักโคลนย้อมสีธรรมชาติโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษานองนอย ตำบลงเปือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์*. ภาควิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์.

ประภาศรี ถนอมธรรมและคณะ. (2557). *การรักษาอัตลักษณ์ในการทอผ้าไหมมัดหมี่ประดิษฐ์พื้นเมืองของจังหวัดชัยภูมิ*. ชัยภูมิ: มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

ประภาศรี ถนอมธรรมและคณะ. (2561). *การพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มผู้ผลิตผ้าฝ้ายในเขตอำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ*. ชัยภูมิ: คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และ สุภาพ ฉัตรภรณ์. (2555). *การออกแบบวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- พนารัตน์ เดชกุลทอง. (2560). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติหมักโคลนของกลุ่มย้อมสีธรรมชาติ
หนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ. ชัยภูมิ: มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.
- อโนดาช รัชเวชย์ และเจษฎาพล กิตติพัฒน์วิทย์. (2561). การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ โดยใช้สารช่วยย้อมด้วย
น้ำแร่ธรรมชาติและโคลนจากภูโคลน จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- อิสริย์ นรเศรษฐาภรณ์. (2561). การสงวนรักษาผ้าหมักโคลน บ้านนาตนจัน อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์
หลักสูตร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วิทยาลัยนวัตกรรม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.